

ศิลปะการแตงนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์
ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน

ศิลปะการแตงนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน

นิราศเป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งเน้นการพรรณนารมณ์ความรู้สึกมาก ฉะนั้นจึงต้องอาศัยศิลปะในการแต่ง เพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามจึงจะมีคุณค่าน่าสนใจ

ศิลปะการแตงนิราศ คือศิลปะการแสดงออกในการแต่งเพื่อให้นิราศประสบผลสำเร็จในการสื่อความหมายทั้งภาพพจน์ อารมณ์ และความรู้สึก ตรงตามที่คุณแต่งประสงค์ ในบทนี้ผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์ศิลปะการแตงนิราศค่ากลอนในช่วงที่วิเคราะห์ใน หัวข้อคือ

3.1 โวหาร

3.2 การใช้ภาษา

3.1 โวหาร คือลักษณะที่จะกล่าวความในเรื่องราวที่เรียบเรียงหนังสือไม่ว่าเป็นความเรียง หรือ กาพย์ กลอน ประการใด

โวหารในการแตงนิราศค่ากลอนแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อดังนี้

3.1.1 บรรยายโวหาร

3.1.2 พรรณนาโวหาร

3.1.3 โวหารที่นำมาจากวรรณคดีเรื่องอื่น

---

¹เปลื้อง ณ นคร, เรียงความชั้นสูง (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2507), หน้า 8.

3.1.1 บรรยายโวหาร ความหมายคือเป็นการเขียนส่วนวนบรรยายคือเขียนอย่างตรงไปตรงมา มุ่งเข้าหาจุดสำคัญ หรือ สารสำคัญของเรื่องทันที¹

นิราศคำกลอนในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้ มีการบรรยายประวัติ คำนาน สถานที่ เหตุการณ์ และสิ่งที่พบเห็น และบรรยายทัศนคติด้วย ดังตัวอย่างในนิราศอินเคียของ พระราชรัตนกวี (ก. ชุมวโร) ว่า

ศาสนาพุทธจักุที่สงบ
หลีกความสุขทุกอย่างทางโลกีย์
แต่คุณหลายไม้มากปรารถนา
จึงวายเวียนเปลี่ยนร่างอย่างทารุณ
ความสุขสร้างทางหนึ่งทั้งส่วนเนื้อ
เห็นแต่ได้ไม่สละลละกัน

เพื่อประสมสุขสบายไม่หมองศรี
เป็นวิถีโลกุตร์วิสุทธินุ
ต้องการหาความสุขหลายเรื่องวายวุ่น
มีทั้งคุณทั้งโทษโศกราชครัน
ไม่อิมเบื้อเชื่อจริงยิ่งยี่มั้น
ทุกคืนวันวุ่นวายหลายประการ²

จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งใช้บรรยายโวหารได้อย่างตรงไปตรงมาทำให้ผู้อ่านเข้าใจดังตัวอย่างข้างต้นที่บรรยายทัศนคติถึงศาสนาพุทธว่าจักุคืออยู่ที่ความสงบ ไม่ยี่มั้นถ้อมัน

3.1.2 พรรณนาโวหาร ความหมายคือเป็นการเขียนเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและมีอุปมาให้เห็นเด่นชัด³

นิราศคำกลอนในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้ ผู้แต่งพรรณนาความรู้สึกภายในใจของผู้แต่งค่อนข้างอันเป็นที่รัก ตามอารมณ์สุขหรือทุกข์ที่เกิดจากการชมธรรมชาติ โดยนำอารมณ์ของผู้แต่งเข้าไปเกี่ยวพันกับธรรมชาติ อาจมีความซัดแย้งภายในใจของผู้แต่ง

¹กาญจนา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2521), หน้า 329.

²พระราชรัตนกวี. (ก. ชุมวโร), นิราศอินเคีย (สุราษฎร์ธานี : โรงพิมพ์รัตนมีศรี, 2508), หน้า 405.

³กาญจนา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา, หน้า 332.

ที่เกิดจากความหวาดระแวงเกรงว่านางจะเป็นอื่น คือเปลี่ยนใจไปรักผู้อื่นเมื่อผู้แต่ง
จากนางมา ดังตัวอย่าง ในนิราศพานทอง ของ พระชฎภาคพิบูล

เห็นคาวชิตเข้าคิศจศศิธร	ยิ่งอวรณ์ทุกข์ทวิไม่มีหาย
เชื่อว่าคาวชิตจันทร์อันตราย	คือหญิงชายพาญไปชชชช
ให้นึกหวังดวงจิตที่คึดหวัง	อยู่ข้างหลังยังกระไรหนอใจเอ๋ย
หรือจะมีคู่ชมภิรมย์เซย	ไม่เสวยคึดหลังให้คึดใจ ¹

ผู้แต่งพรรณนาโวหารไต่อย่างไพเราะและสื่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้แต่งได้
จากตัวอย่างข้างต้นเมื่อผู้แต่งเห็นคาวชิตจันทร์นึกถึงคำพูดที่เปรียบเหมือนหญิงหรือชาย
ที่คึดคนอกใจจากคนรักเดิม จึงเป็นห่วงถึงนางว่าจะมีคู่ใหม่

3.1.3 โวหารที่นำมาจากรวมคดีเรื่องอื่น มีโวหารที่ผู้แต่งนำมาจาก
รวมคดีเรื่องอื่น ดังตัวอย่าง ในนิราศนครสวรรค์ ของ ฉันทนาภะวิโรจน์ ว่า

"ไม่เมาเหล้าแล้วแต่เรายังเมารัก	สุดจะหักห้ามจิตคึดใน
ถึงเมาเหล้าเขาสายก็หายไป	แต่เมาใจนี้ประจำทุกคำคึด"
"สุนทรภู" รายนิราศอ่านจรัก	ว่าหนักหนักหนักยิ่งกว่าสิ่งอื่น
สมัยนี้เมาบับมักจับป็น	ไม่อยากขึ้นชืพทอทรมาน ²

ผู้แต่งยกเอาคำกลอนของสุนทรภู์ ในนิราศภูเขาทอง มาประกอบในการแต่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹พระชฎภาคพิบูล, นิราศพานทอง, หน้า 117. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงาน
พระราชทานเพลิงศพอำมาตย์ตรีพระชฎภาคพิบูล (แฉ่ม บุญศิริ) ณ เมรุวัดพานทอง
อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี วันอาทิตย์ที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2516).

²ฉันทนาภะวิโรจน์, "นิราศนครสวรรค์" นิราศ 25 เรื่องและรวมคดี-
วิจารณ์, หน้า 52.

อีกตัวอย่าง ในนิราศยุโรป ของพลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น. ว่า

"ถึงมีเพื่อนเหมือนพี่ไม่มีเพื่อน
มีเพื่อนเล่นก็ไม่เหมือนมีเพื่อนตาย
ถึงหญิงอื่นหมั้นคนปรนนิบัติ
รอยนางฟ้ามารุจิรวมภิรมย์

เพราะไม่เหมือนนุชนาถที่มากหมาย
มีเพื่อนชายก็ไม่เหมือนกับเพื่อนชม"
ไม่เจจกัเหมือนพหูเป็นคู่สม
ไม่กลืนกลมเหมือนสุรางค์กลังนางเดียว¹

ผู้แต่งยกเอาคำกลอนของนายมี ในนิราศพระแท่นคังรัง มาประกอบในการแต่ง

อีกตัวอย่าง ในนิราศยุโรป ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

กลิ่นกุหลาบซาบซา่นแรกบานแย้ม
คองหอมกว่าบุปผาที่มาชม
หวานคือนิ่งถึงกลอนสุนทรภู
"อันรอยรสบุปผาสุมาลัย
คิดยิ่งเห็นเป็นจริงสิ่งที่ว่า

หอมกลิ่นแก่นงเยาว์เข้าผสม
ประทีนณโชยพั่งทั่วกรุงไกร
ทานคงรูรสสตรีคติโฉน
จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย"
มวลบุปผาคมทุกก็อยู่เฉย²

ผู้แต่งยกเอาคำกลอนของสุนทรภู ในเรื่อง พระอภัยมณี มาประกอบในการแต่ง

การที่ผู้แต่งนำเอาโวหารจากวรรณคดีเรื่องอื่นที่มีผู้แต่งแล้วมาใช้คงเป็นเพราะ
เห็นว่าเป็นบทกลอนที่มีความไพเราะคมคาย และเป็นการให้เกิดรศิกย่องกวี จะเห็นได้ว่า
ส่วนมากจะเป็นบทกลอนของสุนทรภู

ข้อสังเกต นิราศคำกลอนบางเรื่องบทบรรยายโวหารและพรรณนาโวหาร
แยกกันได้ไม่ชัดเจน เช่นในการบรรยายฉากธรรมชาติบางเรื่อง ผู้แต่งบรรยายฉาก
ตามความเป็นจริงที่เห็น แต่บางเรื่องผู้แต่งจะใส่อารมณ์ความรู้สึกเข้าไปด้วย

¹พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศเมืองเหนือ", รวมนิราศ, หน้า 153.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 242.

3.2 การใช้ภาษา ความหมายของภาษาอาจแบ่งออกได้เป็น 2 อย่างคือ ความหมายโดยทั่วไป หมายถึงเครื่องสื่อความคิดให้เข้าใจซึ่งกันและกันจะโดยวิธีใดก็ได้ กับความหมายในนิรุกติศาสตร์ว่าภาษาจะต้องประกอบด้วยเสียงพูดที่นึกไว้แล้วพูดออกมา กับความหมายซึ่งผู้พูดและผู้ฟังหรือผู้ใดยินรับรู้ตรงกัน ทั้งนี้การใช้ภาษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้คนเข้าใจกันได้¹

ชลธิรา สัตยาวัฒนา ได้กล่าวถึงรสนในงานเขียนไว้ว่า ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ เสียง กับ ความหมาย ทั้ง 2 อย่างนี้เกิดจากการนำเอาคำหลาย ๆ คำมาเรียงต่อกันเข้าเป็นข้อความ ทั้งนี้รสนของวรรณคดีจึงอยู่ที่ความงามของคำซึ่งมีทั้งเสียงและความหมาย การที่จะเข้าถึงรสนของวรรณคดีนี้ได้อยู่ที่การเข้าถึง เข้าใจ และซาบซึ้งความหมายของคำ สามารถตีความและประเมินค่าของคำหนึ่ง ๆ ออกมาได้ แล้วจึงนำเอาคำและความหมายที่ได้แต่ละคำมารวมกัน เพื่อทำความเข้าใจและเข้าถึงคุณค่าโดยส่วนรวมอีกชั้นหนึ่ง²

ดังนั้นในการวิเคราะห์นิตยาคำกลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน คำานการใช้ภาษาผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไปนี้เพื่อให้เห็นถึงศิลปะในการแต่งที่ได้ทั้ง รสคำ และรสความ คือ

- 3.2.1 การใช้คำที่ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงและความหมาย
- 3.2.2 การสรรคำ และความหมาย
- 3.2.3 การใช้ภาพพจน์

¹ กัญญา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา, หน้า 3.

² ชลธิรา สัตยาวัฒนา "การนำวรรณคดีวิจารณ์แบบกะวันตมาใช้กับวรรณคดีไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า 170.

3.2.1 การใช้คำที่ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงและความหมาย
การใช้คำที่ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงและความหมาย ผู้วิจัยวิเคราะห์ที่ได้ว่า
เกิดจาก 2 หัวข้อคือ

3.2.1.1 การเล่นเสียง

3.2.1.2 การเล่นคำ

3.2.1.1 การเล่นเสียง หมายถึงการใช้เสียงของคำอย่างมีศิลปะ
เพื่อให้เกิดความไพเราะของเสียงและความหมายซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อคือ

3.2.1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสสระ

3.2.1.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสอักษร

3.2.1.1.3 การซ้ำเสียง

3.2.1.1.4 การใช้เสียงของคำที่ให้ความรู้สึก

3.2.1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสสระ ผู้แต่งใช้สัมผัสสระภายใน
วรรคเดียวกัน ให้คล้องจองกันเป็นสัมผัสสระได้ครบทั้ง 5 ประเภท¹ ของลักษณะสัมผัสใน
คือมี

ก. สัมผัสสระเคียงกัน 2 คำ เรียกว่า "คำเคียง" ดังตัวอย่างในนิราศ
อินทโย ของ พระราชนิพนธ์ (ก. ขมวโร) ว่า

เป็นผู้ใหญ่ให้ใหญ่ในคุณธรรม
อย่าเย่อหยิ่งอิงอาจอำนาจนัก

สงเคราะห์กันตามควรส่วนฐานา
จงคิดรักผู้้น้อยค้อยศึกษา²

¹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักภาษาไทย (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2496), หน้า 253.

² พระราชนิพนธ์ (ก. ขมวโร), นิราศอินทโย, หน้า 3.

ข. สัมผัสสระเคียงกัน 3 คำ เรียกว่า "คำเทียบเคียง" ดังตัวอย่าง
 ในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ชาวไร่ ว่า

มันสอพลอขอเลาะประเหลาะฉัว   อยากรักหัวใจยับสับเกศ
 ทำ อุกอาจชาติชั่วนางแก้ว   ถามพลายพินี้ใครที่ไหนมา¹

ค. สัมผัสสระกันเป็นคู่ ๆ 2 คู่ เรียกว่า "คำทบเคียง" ดังตัวอย่าง
 ในนิราศเมืองเหนือ ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

รถแล่นฉิวไปไม่แซ่เชื่อน   เห็นแต่เดือนค้างฟ้าคาราราย
 บนถนนหนทางว่างมนุษย์   คงมีมุกมั่งกรนไปจนสาย²

ง. สัมผัสสระคู่ แต่มีคำอื่นแทรกคำหนึ่งเรียกว่า "คำแทรกเคียง"
 ดังตัวอย่าง ในนิราศชมตลาดสำเพ็ง ของ นายบุษย์ ว่า

รำคาญจิตคิดหมองถึงน้องรัก   ออกเมืงพัศตรผืนผืนเที่ยวหันหา
 จวนจะใกล้สุริยนสนทยา   ก็กลับมาที่อยู่สู่สำราญ³

จ. สัมผัสสระคู่ แต่มีคำแทรกกลางสองคำเรียกว่า "คำแทรกแฉก"
 ดังตัวอย่างใน นิราศวิทยาลัย ของ หยก คงบัว ว่า

หัวกระเป๋าลงบันไดใจระทิก   ใจหนึ่งนึกห่วงลูกเมียเสียนักหนา
 อีกใจหนึ่งอยากไต่ปริญญา   เพื่อก้าวหน้าในกรางานชมชานไป⁴

¹ฉันทน์ ชาวไร่, นิราศขุนช้างขุนแผน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนาคาร
 กรุงเทพ, 2513), หน้า 74.

²พลเรือตรีจวบ หงสกุล ร.น., "นิราศเมืองเหนือ" รวมนิราศ, หน้า 105.

³นายบุษย์, "นิราศชมตลาดสำเพ็ง", กรุงเทพฯในนิราศ, หน้า 20.

⁴หยก คงบัว, "นิราศวิทยาลัย" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์
 หน้า 145.

จากการศึกษาปรากฏว่าสัมผัสสระประเภทคำเคียง คำเทียบเคียง คำแทรกเคียง มีมาก คำทบเคียงมีน้อย และ คำแทรกแอกมีน้อยที่สุด ในสัมผัสในของกลอน ที่เป็นดังนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าเพราะลักษณะสัมผัสในประเภทคำเคียง คำเทียบเคียง คำแทรกเคียง นี้สัมผัสกันได้ไพเราะและง่ายกว่าคำทบเคียง และ คำแทรกแอก การเล่นเสียงสัมผัสสระของนิราศคำกลอนนี้มีครบทั้ง 5 วิธีดังกล่าว แสดงว่าผู้แต่งมีความตั้งใจที่จะแต่งกลอนให้ไพเราะจริง ทั้งที่ไม่ได้เป็นข้อบังคับของการแต่งกลอนว่าจะต้องมีสัมผัสใน แต่ถ้ามักช่วยให้กลอนไพเราะขึ้น

3.2.1.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสอักษร ผู้แต่งใช้อักษรพยัญชนะต้นที่มีเสียงเดียวกัน สัมผัสกันให้คล้องจองภายในวรรคเดียวกันเป็นสัมผัสอักษรได้ครบทั้ง 7 ประเภท¹ ของลักษณะสัมผัสใน คือ

ก. อักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน 2 คำ เรียกว่า "คำคู่" ดังตัวอย่าง
ในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ชาววิไล ว่า

อนิจจานารี <u>น</u> ียาก <u>ย</u> ิ่ง	มีแต่ <u>ล</u> ิ่งทุก <u>ช</u> โ <u>ท</u> ษ <u>ระ</u> ทม <u>ณ</u> ม
เพราะ <u>เช</u> ิง <u>ช</u> าย <u>ห</u> ล <u>าย</u> ชั้น <u>จะ</u> ช <u>ิ</u> ค <u>ช</u> ม	ค <u>ั</u> ย <u>ค</u> าร <u>ม</u> ล <u>ม</u> พ <u>ั</u> ค <u>ก</u> ระ <u>พ</u> ือ <u>พ</u> า ²

ข. อักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน 3 คำ เรียกว่า "คำเทียบคู่" ดังตัวอย่าง
ในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ชาววิไล ว่า

เห็น <u>ค</u> ำ <u>ค</u> ู่ <u>อยู่</u> เ <u>ก</u> ียว <u>เ</u> ียว <u>ส</u> ัน <u>โ</u> ษ	จับ <u>อยู่</u> ใ <u>ช</u> ค <u>ช</u> ่าง <u>เช</u> ิน <u>เน</u> ิน <u>เช</u> า <u>ช</u> ว <u>าง</u>
วาน <u>ค</u> ำ <u>ค</u> ู่ <u>เร</u> ีย <u>ก</u> ค <u>ู่</u> ด <u>ึง</u> น <u>าง</u>	แล้ว <u>ค</u> ร <u>ว</u> ญ <u>ค</u> ร <u>ว</u> ง <u>ค</u> อย <u>ห</u> าค <u>ัง</u> ค <u>าม</u> อง ³

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักภาษาไทย, หน้า 253.

²ฉันทน์ ชาววิไล, นิราศขุนช้างขุนแผน, หน้า 1.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

ค. อักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน 4 คำ เรียกว่า "คำเทียบมรด" ทั้งตัวอย่างในนิราศสามร้อยยอด ของ ทองคำ กิจแก้ว ว่า

นั่งแท็กซี่ <u>เร็วรีเร่งรีบจร</u>	จากพระนครมุ่งไปบางกอกน้อย
ถึงชานชาลาคนคลาคล่ำ	รีบเดินจำเร็วไวไม่อ้อยสร้อย ¹

ง. อักษรอย่างเดียวกันเคียงกัน 5 คำ เรียกว่า "คำเทียบมรด" ทั้งตัวอย่างในนิราศปางไร่ ของ เกื้อ ณ นคร ว่า

จนอาทิตย์คำทอศพาคยอกเขา	<u>เกินคุ้มเคาทองแก่นสุกแสน</u> เหนื่อย
เกิดปลวกน้องเหน็บหนักจนชักเนื่อย	แต่เดินเรื่อยรวมแรงแข่งตะวัน ²

จ. อักษรอย่างเดียวกัน 2 คู่เคียงกันเรียกว่า "คำทบทวน" ทั้งตัวอย่างในนิราศราไวย์ ของ วีระ นาควาณิช ว่า

อันปางหนึ่งถึงกายเป็นฝ่ายฝาก	ยาม <u>จรจากนงนุช</u> สุดสงสาร
เปรียบคลองปางของรักสลักมาน	ให้รอยรานร้าว <u>อยู่มิรู้วาย</u> ³

ฉ. อักษรอย่างเดียวกัน 2 คำ แต่มีคำอื่นอีกคำหนึ่งแทรกลงระหว่างกลาง เรียกว่า "คำแทรกคู่" ทั้งตัวอย่าง ในนิราศกระซอ ของนักศึกษา ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ว่า

¹ทองคำ กิจแก้ว, "นิราศสามร้อยยอด" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดี วิจารณ์, หน้า 135.

²เกื้อ ณ นคร, "นิราศปางไร่" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจารณ์, หน้า 218.

³วีระ นาควาณิช, "นิราศราไวย์" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจารณ์, หน้า 239.

ถึงนาโหนดเห็นโหนดอยู่ไกลเดี่ยว
โหนดเด่นฉับวันนี้ที่เฝ้าคอย

เหมือนมาเกี่ยวเปลี่ยวใจให้เหงาหงอย
นิกยั้งน้อยใจท้อทรมาณ¹

ข. อักษรอย่างเดียวกัน 2 คำ แต่มีคำอื่นแทรกกลาง 2 คำ เรียกว่า "คำแทรกกรด" ดังตัวอย่าง ในนิราศเมืองหลวงพระบาง ของ หลวงทวยหาญรักษา (เพิ่ม) ว่า

ต่างปราสไคไคตามตามวิมุติ
พูดถึงครานำทัพสำหรับมี

ภอสันสุกสุริยฉายลงม้ายสี
นักพรุ่งนี้วางสนามตามกระทรวง²

จากการศึกษาปรากฏว่า สัมผัสอักษรประเภทคำคู่ คำเทียบคู่ คำเทียบรด คำทับคู่ ท้าแทรกคู่ คำแทรกกรด มีมาก ประเภท คำเทียบรด มีน้อย ที่เป็นดังนี้เพราะ คำเทียบรดนั้นใช้อักษรอย่างเดียวกันถึง 5 คำ ซึ่งหากำมาใช้ไคยาก และสัมผัสอักษรประเภทอื่นที่มีมากนั้นเพราะว่า การเล่นสัมผัสอักษร มีครบทั้ง 7 ประเภทนี้ แสดงว่า ผู้แต่งนิราศคำกลอนได้พยายามให้นิราศเกิดความไพเราะขึ้น เช่นนำชื่อพันธุ์ไม้ที่มีอักษรพยัญชนะต้นเหมือนกันมาแต่งพรรณนาโวหาร โดยเล่นสัมผัสอักษรเรียงกันไป

3.2.1.1.3 การซ้ำเสียง คือการใช้คำที่ออกเสียงเหมือนกัน แต่ความหมายต่างกัน ตัวสะกดต่างกัน มาไว้ในที่ใกล้เคียงกัน ดังตัวอย่างในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ชาวไร่ ว่า

เห็นปลาพรหมพรมมีถึงสี่พักตร์
ไอ้พระพายเคยชายไม้เซยโซย

ท่านไม่ยกกูเราเฝ้าหวนโหย
พิรุณโรยเคยร่วงก็ร้างรา³

¹นักศึกษาคหวิชาวภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, นิราศกระซอ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 86.

²หลวงทวยหาญรักษา (เพิ่ม), นิราศเมืองหลวงพระบาง, หน้า 233.

³ฉันทน์ ชาวไร่, นิราศขุนช้างขุนแผน, หน้า 151.

คำกลอนข้างต้น ซ้ำเสียง พรหม ซึ่งเป็นชื่อของปลา กับ พรหม ซึ่งมีความ-
หมายถึงเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ นับเป็นความสามารถของผู้แต่งในการหาคำ
ที่ซ้ำเสียงมาไว้ในที่ใกล้เคียงกัน

อีกตัวอย่าง ในนิราศวัดถ้ำ ของ เจ้า ชูคำ มีการซ้ำเสียง ว่า

เห็นระกำนามไม้ใกล้กับไผ่	เห็นไม้โรกโรคระกำมาทำเข็ญ
นางแย้มเหมือนเยื้องแย้มเมื่อยามเย็น	มีไคเวณแย้มเย้าเมื่อเคล้าเคลีย
กลืนสายหยุกหยุกพุ่งเมื่อรุ่งสาย	กลืนโฉมนายไม้มุกสั๊กเกี้ยวหนึ่ง
เสนาหาพาใจโหละนึ่ง	ตลอดถึงคำเช้าไม้มุกเลย ¹

ผู้แต่งใช้คำซ้ำเสียง คือคำว่า ไม้โรก กับ โรค เป็นคำที่ออกเสียงเหมือนกัน
แต่มีความหมายต่างกัน ตัวสะกดต่างกัน ถือเป็นความสามารถของผู้แต่งในการเล่นคำ
ที่มีเสียงพ้องกันในที่ใกล้เคียงกัน

3.2.1.1.4 การใช้เสียงของคำที่ให้ความรู้สึก เป็นการเล่น
เสียงสัมผัสอักษร ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเสียงของคำเหล่านั้นอ่านแล้วให้ความรู้สึก
ดังตัวอย่าง ในนิราศเมืองตราด ของ ศรีตราด (ขมมสาโร ภิกขุ) ว่า

"ไม่เจอฉวน "เจอเงาะกิ่งงามแฉะ	ต่างแหะแหะ "เห็นอยู่" ดูเห็น
เจอกลางสาค "อาจตุ" ไมรุกัน	แมยงมันมากมายไมคอยกลัว
เจอระกำหนามหนาเจาซาเอย	หากใครเคยระกำก็ซ้ำหัว
ใครไม่เคย "คงงาย" สบายตัว	ไมคองมัว "หมองซ้ำ" ระกำทรวง ²

ผู้แต่งเล่นเสียงคำที่เด่นในคำกลอน 2 บทนี้ คือเสียงอักษร ง ในคำว่า
เงาะ งาม แฉะ ซึ่งเป็นเสียงที่ทำให้เกิดความหมายไปในเชิงตลกขบขัน และเสียง

¹ เจ้า ชูคำ, "นิราศวัดถ้ำ", นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร, หน้า 350.

² ศรีตราด (ขมมสาโร ภิกขุ) "นิราศเมืองตราด" นิราศและบทกวีของ
ศรีตราด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2526), หน้า 65.

อักษร ห ในคำ หะ หะ ซึ่งแทนเสียง หัว เรานั้นก่อให้เกิดความรู้สึก แหะ และ
แห้งแล้ง ได้เป็นอย่างดี

การใช้เสียงคำที่ให้ความรู้สึกนี้มีอยู่ในนิราศค่ากลอน ซึ่งจัดเป็นการใช้คำ
ประเภทที่เล่นเสียงของคำอย่างหนึ่ง ที่ผู้แต่งตั้งใจเลือกเสียงของคำมาใช้

3.2.1.2 การเล่นคำ หมายถึงการใช้คำอย่างมีศิลปะ เพื่อให้เกิด
ความไพเราะของเสียงและความหมาย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 6 หัวข้อคือ

3.2.1.2.1 การใช้คำหลากหลาย

3.2.1.2.2 การแผลงคำ

3.2.1.2.3 การเล่นคำซ้อน

3.2.1.2.4 การใช้คำอุปมาอุปไมย

3.2.1.2.5 การซ้ำคำแบบธรรมดาและซ้ำคำแบบการ
ใช้ลักษณะของกลบท

3.2.1.2.6 การเล่นคำเป็นชุด

3.2.1.2.1 การใช้คำหลากหลาย คือการใช้คำที่มีความหมายเดียวกัน
มาใช้หลายคำ ในนิราศค่ากลอนช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้มีการหลากหลายคำมาก โดยเฉพาะ
การนำชื่อนางในนิราศไปห้องรูปกับชื่อพันธุ์ไม้ หรือใช้ชื่อตำบลมาห้องรูปกับความรู้สึก
ของผู้แต่ง ดังตัวอย่างใน นิราศไฟ ของนายเจริญ ว่า

โอ้อาลัย <u>พุ่มพวง</u> ควงชีวา	เจ้าห่างหายหมายน้อง <u>พุ่มพวง</u> จีน
ไฉน <u>พุ่มพวง</u> พลอยหลบหนีหน้า	หรือรังเกียจที่เป็นไทยใจ <u>สุคา</u> ¹

ผู้แต่งใช้คำที่มีความหมายถึงผู้หญิงเหมือนกันในบทกลอนนี้หลายคำคือ พุ่มพวง
บุพิน สุคา

---

¹นายเจริญ "นิราศไฟ" นิราศไฟและนิราศเป็นทวาร (พระนคร :
โรงพิมพ์ทางสมุค, 2408), หน้า 15.

การใช้คำเหล่านั้นนอกจากจะทำให้อ่านเพลินแล้ว ยังช่วยเพิ่มความรู้เรื่องคำแก่ผู้อ่านด้วย คือสามารถใช้คำศัพท์เพิ่มขึ้น

3.2.1.2.2 การແລງคำ คือการเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อให้เกิดสัมผัสสระ หรือ สัมผัสอักษรกับคำในวรรคเดียวกัน หรือ ต่างวรรค เพื่อให้รับสัมผัสดังถูกต้องตามกฎเกณฑ์ ดังตัวอย่าง ในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ชาวไล ว่า

มาถึงเรือลงเรือลอยล่องลิ่ว	ใจวิบหวีหวั่นไหวไม่หายห่วง
↓	↓
เป็นทุกซหลังทุกซหน้า <u>ละล้าละลวง</u>	เพราะโรยร่วงเรีกร้างไปห่างกัน ¹

ผู้แต่งใช้คำ "ละล้าละลวง" โดยเปลี่ยนแปลงมาจากคำว่า "ละล้าละลึง" ซึ่งแปลว่า หวงหน้าหวงหลัง, ลุก ๆ ลน ๆ เพื่อให้สัมผัสกับคำท้ายวรรคที่สองคือคำว่า "ห่วง" และคำที่สามของวรรคที่สองคือคำว่า "ร่วง"

การเปลี่ยนแปลงรูปคำนี้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการสัมผัสจึงต้องใช้ด้วยความจำเป็นแต่ไม่ใช่เพราะกลอนพาไป เพราะผู้แต่งยังคงใช้ในความหมายเดิมจักเป็นการແລງคำวิธีหนึ่งซึ่งไม่ถือว่าผิดหรือไม่เหมาะสม วิธีการแบบนี้ในนิราศกาลอนของสุนทรภู่ก็เคยใช้โดยอาจจะยืมคำหรือตัดคำให้สั้นเข้าเพื่อให้รับกับเสียงสัมผัส มีประโยชน์ในการทำให้เกิดคำใหม่ ๆ มาใช้ในคำประพันธ์

3.2.1.2.3 การเล่นคำซ้อน คือคำหลาย ๆ คำที่มีความหมายหรือเป็นไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนกันเข้า ดังตัวอย่าง ในนิราศหาคเจ้าวใหม่ ของ บุญครอง คารวังกูร ว่า

¹ฉันทน์ ชาวไล, นิราศขุนช้างขุนแผน, หน้า 67.

นั้นก็เป็นผู้วิสัยคนไร้คู่
ก็เสียเซิงศักดิ์ชายนายายจ้ง
ทั้งที่หวันและหวาคชลาศและคราม
รักศาลจิตประหวัดมีคใจจ้ง

เรื่องเจ้าชูไครจะงคอกมิหวัง
จ้งแฝงฝังฝักสวาทนาฏอนงค์
ก็เกิดปรุ่รุมหามใจมิใหญ่ลง
จากตาสงกระแสดเชื่อแต่ใจ¹

คำกลอนข้างต้นมีคำซ้อนคือ หวัน กับ หวาค ซึ่งทั้ง 2 คำมีความหมายคล้ายกัน

การที่ผู้แต่งใช้คำซ้อนนี้เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น เพราะคำที่นำมาซ้อนกันนี้จะช่วยบอกความหมายของกันและกัน เกิดความไพเราะ และคำที่นำมาซ้อนกันนี้มักจะสัมผัสคล้องจองกันช่วยสร้างและเน้นความรู้สึกให้แก่ผู้อ่านด้วยดีกว่าที่จะใช้คำเดียวโดด ๆ

3.2.1.2.4 การใช้คำอัพภาค เป็นคำซ้ำชนิดหนึ่งโดยใช้พยัญชนะหรือเสียงพยัญชนะตัวหน้าซ้ำเข้าไปข้างหน้า เช่น ริก ๆ เป็น ระวังคังคัวอย่าง ในนิราศเมืองเหนือ ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

เห็นยอดไม้ไร่ เรี่ยอยู่เตี้ยต่ำ   ขึ้นสูงล้ำข้างธารละหานใหญ่
ละลิวลิวปลิวพัคสัคไบ   อยู่ไหวไหวไค้คานสะพานรด²

คำกลอนข้างต้นใช้คำอัพภาค คือคำว่า "ละลิว" จากคำ "ลิว ๆ" การใช้คำซ้ำนี้ไม่ทำให้ความหมายแปลกไปจากเดิม แต่มีความไพเราะของเสียงคำที่เป็นจังหวะหนัก เบา โดยเฉพาะถ้ามีคำอัพภาคหลาย ๆ คำในที่ใกล้กัน

¹บุญครอง การวังกูร, "นิราศหาคจ้าวใหม่", นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร, หน้า 185.

²พลเรือตรีจวบ หงสกุล, "นิราศเมืองเหนือ" รวมนิราศ, หน้า 147.

3.2.1.2.5 การซ้ำคำแบบธรรมดาและซ้ำคำแบบการใช้

ลักษณะของกลบท การซ้ำคำคือการใช้คำเสียงเดียวกัน ที่มีรูปคำและความหมายเหมือนกัน ในที่ใกล้เคียงกัน ดังตัวอย่าง ในนิราศเมืองหลวงพระบาง ของหลวงพญาหยา-รักษา (เพิ่ม) มีการซ้ำคำแบบธรรมดา ว่า

หรีง ๆ เรียงเสียงเรไรในอรัญ   จักกระจันร้องรำสำสำเนียง
ยังมีค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ   พลงพุดเคาะเคาะแคะกันสนั่นเสียง¹

คำกลอนข้างต้น ซ้ำคำที่ขีดเส้นใต้ คือ หรีง ๆ การซ้ำคำนี้มักใช้ในบทชมธรรมชาติ เป็นการย้ำคำเพื่อให้เกิดความไพเราะและเสียงสียงธรรมชาติด้วย

การซ้ำคำอีกอย่างหนึ่ง เป็นการซ้ำคำที่มีไค้อยู่ใกล้เคียงกัน โดยการใช้ลักษณะของกลบท

การซ้ำคำแบบการใช้ลักษณะของกลบท คือการอาศัยลักษณะของกลบท แต่ไม่ได้ออกมาในรูปของกลบทโดยตรงแต่ใช้วิธีการสัมผัสคล้ายกัน ดังตัวอย่าง ในนิราศเมืองหลวงพระบาง ของ หลวงพญาหยารักษา (เพิ่ม) ว่า

คณิงนางมัทรีที่หาบุตร   มาถึงกฎแจ้จบสงมเสงี่ยม
คณิงทัพลับไปใครจะเทียม   จะตองเตรียมตรอมอรากมณาไป
คณิงบุตรสุดสวาสค์จะชากจิตรา   คณิงมิตรหมองหน้าเลือกตาไหล
คณิงนอนคอนเคียงนิกเสียวใจ   คณิงในทงหางที่กลางเนิน
คณิงอนาตราชกิจนวยฉิคพลัง   คณิงทั้งโทษทุกชจะชุกเงิน
คณิงไทยไพรพวงคั่นคงเคิน   คณิงเห็นทางเหยาเผ่าคณิง²

¹หลวงพญาหยารักษา (เพิ่ม), "นิราศเมืองหลวงพระบาง" พระลอคำกลอนกับชีวิตและงานวรรณกรรมของนายร้อยเอกหลวงพญาหยารักษา, หน้า 192. (สะกดตามแบบเดิม)

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

ลักษณะของกลอนข้างต้นคล้ายกลบทวิมาวาทนกลีบขยาย ว่า

<u>เจ้างามเนตรประหนึ่งนัยนาทราย</u>	<u>เจ้างามพักตร์ผ่องเพียงบุหลันฉาย</u>
<u>เจ้างามนาสายลคังกลขอ</u>	<u>เจ้างามขนงงละม้ายคันศรทรง</u>
<u>เจ้างามกรรณกลดลิมขมขง</u>	<u>เจ้างามคอเหมือนคอสุวรรณหงส์</u>
	<u>เจ้างามวงวิลาสเรียบระเบียบไร¹</u>

ผู้แต่งอาศัยลักษณะของกลบทวิมาวาทนมาใช้เพื่อให้กลอนไพเราะขึ้น ดังเช่น ตัวอย่างข้างต้น ซ้ำคำว่า คณิง นำหน้าทุกวรรค เหมือนกับ กลบทวิมาวาทนกลีบขยาย ที่ซ้ำสองคำแรกเหมือนกันทุกวรรคจนจบเนื้อความในตอนนั้น จัดเป็นการซ้ำคำที่มีได้อยู่ใกล้กัน

3.2.1.2.6 การเล่นคำเป็นชุด "มีทั้งคำที่อยู่ในวรรคเดียวกัน และต่างวรรคทำนองล้อกัน ซึ่งสามารถทั้งเป็นกระสวน (Pattern) ได้เป็นชุด ๆ"² เพราะมีเสียงเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน และมีมากกว่า 1 คำ หรือ 1 เสียง ดังนี้

- 3.2.1.2.6.1 การเล่นคำเป็นชุดภายในวรรคเดียวกันแบ่งออกเป็น
- ก. การเล่นคำส่วนหน้า
  - ข. การเล่นคำส่วนท้าย
  - ค. การเล่นคำส่วนหน้าล้อกับคำส่วนท้าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹เสนีย์ วิลาวรรณ, ประวัติวรรณคดีและการประพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2515), หน้า 410.

²ชลดา ศิริวิทยาเจริญ, "การศึกษาวิเคราะห์ลีลาศิลปะเพลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 113.

ก. การเล่นคำส่วนหน้า ได้แก่การเล่นคำชุดที่ส่วนหน้าของวรรค ดังตัวอย่าง
ในนิราศหนองคาย ของ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี ว่า

กระท่อนกระทุ่มอุทุมพรและค้อนกลอง   มะพลับพลองพลวงกระเพราสะเคาอง
ต้นตะโกสะแกแสมสาร   ต้นกำยานพระยาและกาหลง¹

คำชุดในที่นี้คือ กระท่อนกระทุ่ม ทั้งเป็นกระสวนได้ว่า กระท-กระท-
เสียงคำมีลักษณะเป็นคู่กัน และอาศัยเสียงดังกล่าวซึ่งมักแบ่งได้เป็นสองจำนวนเท่า ๆ
กัน มากำหนดจังหวะหรือการเว้นช่วงในเวลาอ่าน

ข. การเล่นคำส่วนท้าย ลักษณะเหมือนกับการเล่นคำส่วนหลัง เพียงแต่เปลี่ยน
ตำแหน่งมาอยู่ที่ท้ายวรรคเท่านั้น ดังตัวอย่าง ในนิราศล่องแก่ง ของ เทพ ฉัตรทอง ว่า

มะขุมตากขึ้นคละตะลึงปลิง   อีกซาชิงไทรสะเคากระเจากระเจียว
บ้างต้นเอนเป็นโพงบ้างโค้งค่อม   มีเชื้องอ้อมคอกใหญ่มีใบเขียว²

คำชุดในที่นี้คือ กระเจากระเจียว ทั้งเป็นกระสวนได้ว่า กระจ-กระจ

ค. การเล่นคำส่วนหน้าลัดกับคำส่วนท้าย ประเภทนี้มีน้อยกว่า 2 ประเภทแรก
ดังตัวอย่าง ในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ขำวิไล ว่า

ถึงคำคมชมหวานอย่าเพื่อหวัง   หนูหนึ่งฟังยังใจไว้หนึ่งหนู
สอบตำซังยังไม่ชอบสอบตราฐ   ยังจับเรื่องไม่รู้ครุยังมี³

¹หลวงพัฒนพงศ์ภักดี, นิราศหนองคาย (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.), หน้า 30.

(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของอำมาตย์โท ขุนสันต์ควุฑิ (สงวน สันต์ควุฑิ)
อดีตนายช่างหัวหน้ากอง ๗ ฅาปนสถาน "สันต์ควุฑิ" วัดมหาพฤฒาราม 20 มีนาคม 2489).

²เทพ ฉัตรทอง, "นิราศล่องแก่ง", นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร,
หน้า 315.

³ฉันทน์ ขำวิไล, นิราศขุนช้างขุนแผน, หน้า 101.

คำชุกในที่นี่ในวรรคแรกของคำกลอนที่สอง คือ สอ๒๒๒๒๒ สอ๒๒๒๒๒
 ๒๒๒๒๒ คือ สอ๒ ๒. ๒. สอ๒ ๒ ๒ ถึงแม้คำว่า ๒๒ กับ ๒๒๒๒๒ จะเขียนต่างกัน
 แต่ก็มีเสียงเดียวกัน

3.2.1.2.6.2 การเล่นคำชุกต่างวรรคท่านองล่อกัน ในนิราศ
 คำกลอนมีการเล่นคำล่อกันทั้งส่วนหน้า และ ส่วนท้าย หรือ ตลอดทั้งวรรค ดังตัวอย่าง
 ในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันทน์ ขำวิไล ว่า

กระบอกกระบะแบกกระบวนกระเบียนกระบาทกระเบา   น้ำใจเจ้าอย่าคิดกระบิ๒กระบวน
เห็นส้มเข้าซ่าเสือกแลดูโลก   ต้นรักโศกเหมือนเศร้าเรากำสรวล¹

คำชุกในที่นี่ในวรรคแรกมี ๒๒๒๒๒ ๒๒๒๒๒ ตลอดทั้งวรรค ล้อคำท้ายต่าง
 วรรคคือ ๒๒๒๒๒ กับ ๒๒๒๒๒ การเล่นคำชุกประเภทนี้มีความไพเราะมากโดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งเมื่ออ่านออกเสียง

3.2.1.2.6.3 การเล่นคำชุกล่อกันทั้งในวรรคและต่างวรรค
 การเล่นคำประเภทนี้มีลักษณะคล้ายกลบท เพราะคำชุกเหล่านี้มักจะเป็นเสียงเดียวกัน
 หรือคล้ายคลึงกัน จึงหว่าสนยาวพอ ๆ กัน จึงให้ทั้งความไพเราะและความสมดุ๒
 ไปพร้อม ๆ กัน ดังตัวอย่าง ในนิราศบางแสน ของ เทพ การะเกด ว่า

<u>นิกอยากเป็น</u> เช่น ละลอกกระฉอกฉาว	ชูลอมสาวร่างสะคราญในซาร๒๒๒๒๒
<u>นิกอยากเป็น</u> เช่น แสงสุริยัน	ที่จอมจันทร๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒
<u>นิกอยากเป็น</u> เช่น ลมพัดควยริน	ว่าเพกสิน๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒
<u>นิกอยากเป็น</u> เช่น น้ำคะนองพราย	สนานกายแกว๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒ ^๒

บทกลอนจึงกล่าวซ้ำคำว่า นิกอยากเป็น เหมือนกันในทุกวรรคแรกของ
 แต่ละคำกลอน

¹ฉันทน์ ขำวิไล, นิราศขุนช้างขุนแผน, หน้า 101.

^๒เทพ การะเกด "นิราศบางแสน", นิราศ 25 เรื่องและวรรคคี๒วิจักขณ์,
 หน้า 269.

อีกตัวอย่าง ในนิราศเขาพระงาม ของ เรือนแก้ว ว่า

บ้างหัวเราะคิกคักทุกทวยคน	บ้างลานลนสนของร้องห่มพำ
บ้างยี่เกื้อถือแซนคนแนบเอื้อม	บ้างก็เบียดคนมาคานาชา
บ้างกล่าวคำอำลาบ้างหน้าคำ	บ้างเพอพร่าจำพราภคราจากมิตร
บ้างเดินไปเดินมาจาละหวัน	บ้างสุขสันต์เดินคางยอกคางจิก ¹

บทกลอนดังกล่าวซ้ำคำว่า บ้าง นำหน้าแต่ละวรรคทุกวรรค

อีกตัวอย่าง ในนิราศประสานมิตร ของ เฉลิม ไวปริชี ว่า

กลิ่นระเหยเผยคมที่ลมซาน	นิกนงคราญนานนังคราญนวลนังคอย
ตะวันรอนคอนทิวาจะตาลอย	หวนละห้อยทนต์ผู้เคียว ²

บทกลอนดังกล่าว เล่นคำซุกคล้องกันในวรรคคือ นิกนงคราญนานนังคราญนวลนังคอย กระสวนคำคือ น น ค คล้ายกลมท

3.2.2 การสรรคำและความหมาย คือการเลือกคำให้เหมาะกับความหมายที่นำไปใช้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 หัวข้อคือ

3.2.2.1 การสรรคำและความหมายให้เหมาะกับอารมณ์ เมื่อผู้แต่งมีอารมณ์และความรู้สึกใดก็จะเลือกสรรคำมาใช้ได้อย่างไพเราะและเหมาะสมในการสื่อความหมายอย่างดี ดังตัวอย่าง ในนิราศนที ของ นที ศรีสวัสดิ์ ว่า

ศูนย์วททยทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ เรือนแก้ว, "นิราศพระงาม" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักษ์, หน้า 332.

² เฉลิม ไวปริชี, "นิราศประสานมิตร", นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักษ์, หน้า 62.

คึกป่วนนี้พี่จะหลับหรือเปล่าหนอ
 สายลมจุกอกก็ให้พอไค้ยีน
 จนคึกคึกป่วนนี้แล้วพี่เอ๋ย
 บัดนี้นั่งตางตาอย่างอวารณ์

โซ่ใจคอน้องน้อยพลอยถวิล
 นุ่งอยากนินมาแนบแอบอกนอน
 รางนี้เคยหนุนแขนตางแทนหมอน
อกสะท้อนพรำเพรียกเรียกสายลม¹

บทกลอนข้างต้น ผู้แต่งสรรคำมาใช้อย่างเหมาะสม เช่น "อกสะท้อน" แสดงถึงความอาลัยอวารณ์ที่ผู้แต่งมีต่อชายผู้สามี ว่าคึกป่วนนี้แล้วสามีจะหลับหรือยัง และเธอก็อยากจะกลับมาหาสามี แต่ก็ได้แต่เพียงคิดสะท้อนอยู่ในอกและบอกกล่าวฝากสายลมไป

อีกตัวอย่าง ในนิราศสุโขทัย ของ สุนทรภู่ ก่อนเกรือ ว่า

ถึงหากเสี้ยวเสี้ยวกลมบ้านคนสวย
 นิวหนานวลยวนยิ้มพริ้มละไม
 เพียงเห็นหน้าโดยคุลอุคทองจอรทด
 แกล้งทำไถ่เกินเตร เรตุ่วปลิว
 ที่ทองตาของกลมมีคนหนึ่ง
 เวลายิ้มหวานหุยกจุนจกจำ
 เมื่อเผยความชื่นแถมบนแก้มอ้ม
กำซาบชานหวานซึ่งครึ่งชีวี

เกล้าดมมววยกระปุกเป็นจุกใหญ่
 ซอกดูวยไมแชนมลอลมพลิว
 ใจจจจกที่ไบนานาไรสิ่ว
หัวใจหวิวอยากทักหลอนสักคำ
 เนตรคมซึ่งคำขลิบชวนวิบหว่า
 ภายเชอคำแต่ก็พอเหมาะจะตี
 รอยสักยิ้มเผยจุกคณองศรี
 เหมือนเขอมม้นคชดังเสกผิงใจ²

บทกลอนข้างต้น ผู้แต่งสรรคำมาใช้อย่างเหมาะสม เช่น "หัวใจหวิว" และ "กำซาบชาน" แสดงถึงความรู้สึกของผู้แต่งที่มีความพึงพอใจในหญิงสาวอำเภอกว่าเสี้ยวผู้นี้ว่ามีมากจนรู้สึกหัวใจหวิวอยากจะทำทุกทักทาย เพียงรอยยิ้มของเธอก็ทำให้มีความสุขเหมือนเธอเสกมนต์ขลังให้หลง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ในที่ ศรีสวัสดิ์, "นิราศนที", นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์,
 หน้า 124.

²สุนทรภู่, "นิราศสุโขทัย" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์,
 หน้า 174-175.

การสรรค่าและความให้เหมาะกับความเหมาะสมนี้ ผู้แต่งได้พยายามเลือกคำที่นำมาใช้ได้เหมาะกับความเหมาะสมในตอนแรกที่แต่งไม่ว่าจะเป็นอารมณ์เศร้าหรืออารมณ์สุขในการพรรณนา

3.2.2.2 การสรรค่าและความให้เหมาะกับความเปรียบ ผู้แต่งจะเปรียบเทียบกับชีวิตของคนหรือสิ่งต่าง ๆ โดยการเลือกคำให้เหมาะกับความหมายที่ต้องการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่าง ในนิราศปารีส ของ เจื้อ สตะเวทิน ว่า

ถ้าความรักดีก็คุ้มใหม่เทศ
มารอยรักดีก็อารมณ์ที่มี
ที่จะเอาใหม่สาวสาวเป็นชุก
ยามเมื่อฟ้าสว่างดูสถานใด
ยามเมื่อฟ้าห่อหุ้มเหงาเฝ้าคิดถึง
โอ้ใหม่เทศทางสี่มีอุคม
ถึงตัวไกลใจที่ไม่มีเปลี่ยน
อยากกังวลคนดีใจพิบอง

จะซื้อใหม่ฝรั่งเศษหลากหลายสี
ว่าทางนองครั้งนี้เป็นเซนไร
ร่อยเป็นรักบริสุทธิ์คู่สายใหม่
ที่จะใช้สีทองกรองรักชม
ที่จะถึงใหม่เท่าเคลารักผสม
แทนอารมณ์รักที่มีตนเอง
ใจยอมเวียนวายุมาเคหาห้อง
ว่าเราสองรักมันจะหวานโย¹

ผู้แต่งสรรค่าและความให้เหมาะกับความเปรียบในเรื่องความรักที่มีที่ค่อนข้าง โดยรำพันว่า ถ้าความรักดีก็คุ้มใหม่จะเลือกเอาใหม่สี่สาวแทนความรักอันบริสุทธิ์ที่มีที่ค่อนข้าง ถ้าผู้แต่งมีความสุขก็จะใช้สีทอง แต่ในเวลาผู้แต่งมีความทุกข์ก็จะเอาใหม่สี่เทาเข้าผสม สีเทาเป็นสีของความเศร้าหม่นหมอง ต่างกับ สีทองที่สดใส ดังนั้น ผู้แต่งจึงสรรค่าและความให้เหมาะกับความเปรียบ

การสรรค่าและความให้เหมาะกับความเปรียบนี้ ผู้แต่งพยายามเลือกคำที่ให้ความหมายตรงตามความที่ต้องการจะเปรียบ เพื่อให้เกิดความลึกซึ้ง กินใจ แก่ผู้อ่าน เป็นการเพิ่มคุณค่าของคำกลอน ในด้านก่อให้เกิดรสคำและรสความ ที่ทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจตามผู้แต่งไปด้วย ผู้แต่งจึงบรรจงพิถีพิถันในเรื่องนี้ ในนิราศแท้ที่มีเนื้อหาพรรณนาความในใจของผู้แต่งค่อนข้างอันเป็นที่รัก ใช้แบบนี้มาก

¹เจื้อ สตะเวทิน, นิราศปารีส (ชนบุรี : โรงพิมพ์พาณิชย์เจริญ, 2518),

3.2.3 การใช้ภาพพจน์ การใช้ภาพพจน์หมายถึงวิธีการสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้น โดยอาศัยถ้อยคำสำนวนแบบต่าง ๆ¹ คำว่า "ภาพพจน์" หมายถึง คำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำเพื่อให้เกิดภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้งขึ้นในใจของผู้อ่านและผู้ฟัง² นิราศคำกลอนในช่วงที่วิเคราะห์นี้มีการใช้ภาพพจน์ 5 ชนิดดังนี้

3.2.3.1 การใช้อุปมา

3.2.3.2 การใช้อุปดักษณ์

3.2.3.3 การใช้สัทพจน์

3.2.3.4 การใช้บุคคลาธิษฐาน

3.2.3.5 การใช้ขอติพจน์

3.2.3.1 การใช้อุปมา "คือภาพพจน์เปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีคำเชื่อมโยง เช่นคำว่า เหมือน กุจ คัง เช่น ปาน ราว ประหนึ่ง เพียง เทียม ฯลฯ"³ นิราศคำกลอนในช่วงที่วิเคราะห์นี้มีการใช้อุปมามาก ดังตัวอย่าง ในนิราศนครสวรรค์ ของ ฉันทนาภะวิโรจน์ ว่า

สองข้างทางรถไฟไกลสุดฟ้า   ข้าวในนาเขียวสืมนิสม
สะบัดพลิวเรียงรายตามสายลม   เหมือนคังพรมปูเขียวเขียวขจี⁴

ผู้แต่งเปรียบเทียบข้าวในนาเขียวเหมือนคังพรมปูไว้

การใช้อุปมานี้ ผู้แต่งใช้กับนิราศทุกประเภทคือทั้งนิราศแท้ นิราศสมมุติ นิราศรวม และนิราศล้อ และใช้เปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม การที่ผู้แต่งนิยมใช้อุปมามากอาจเป็นเพราะเป็นการใช้ภาพพจน์ที่ง่ายและสามารถเปรียบเทียบให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพได้ชัดเจน

¹กาญจนา นาคสกุลและคณะ, การใช้ภาษา, หน้า 217.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 240.1.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 240.1.

⁴ฉันทนาภะวิโรจน์, "นิราศนครสวรรค์" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร,

3.2.3.2 การใช้อุปดักษณ อุปดักษณคือภาพพจน์เปรียบเทียบที่นำ
ลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากล่าวทันที โดยไม่มีคำเชื่อมโยงหรือบางครั้ง
อาจมีคำว่า เป็น เช่น เขาเป็นสุนทรภู่สมัยนี้¹ นิราศค่ากลอนในช่วงสมัยที่วิเคราะห์
นี้ใช้อุปดักษณน้อย และมักใช้คู่ไปกับอุปมา ดังตัวอย่าง ในนิราศปิ่นง ของ ตรีภ
พฤกษะศรี ว่า

ตึกส้างสร้างสูงทั้งจงใจ	ประดับไฟโฆษณาสิ้นคำพราว
เป็นเชิงชั้นหลังลลลลลลลลลลลล	แสงไฟพวยพุ่งดวงขึ้นท้องดาว
ระยิบระยับวิบวามแอรรมราว	ประดับดาวคาเรศนิเวศน์เวียง
มีขวยยานผานพักอยู่ชวักไซ	เมืองหาคใหญ่ครั้นครันสนันเสียง
แมนนวลจันทร์ชวัญฟ้าโคมาเคียง	ชมรานเรียงรันเรียงมันเทิงใจ ²

ผู้แต่งใช้อุปดักษณแทนนางในนิราศว่าเป็น นวลจันทร์ชวัญฟ้า หมายถึงว่า
นางในนิราศนี้เป็นดวงจันทร์คู่กับท้องฟ้า ซึ่งหมายถึงว่ามีความงามมาก

3.2.3.3 การใช้สัทพจน์ สัทพจน์คือภาพพจน์เปรียบเทียบโดยใช้
คำเลียนเสียง³ นิราศค่ากลอนในช่วงที่วิเคราะห์นี้มีอยู่มากพอสมควร ดังตัวอย่าง
ในนิราศขุนช้างขุนแผน ของ ฉันท ชำวีไล ว่า

เสียงท้อยทิวคิติวคิตคิตคิตคิต	เจ้ามินหันนงนางไม่ห่างหาย
มีรู้เห็นจะเป็นหรือไปทวย	เหมือนพอลลายรางทองจากนงนาง
เสียงคอนทองรองปลจกจกแจ้ว	ฉันทแวกกกกเหมือนนกราง
เจ้าโศคโอยโหยหวนครำครวญคราง	ฉันทเห็นหางโหยหันทงวลใจ
เสียงนกเขาเจ้าขันรำพันคู่	จุกกรจุกกรอยู่ไหน
ฉันทชานชุกยาก็จากไป	คู่เทาไรไม่รับไม่กลับคืน ⁴

¹กาญจนา นาคสกุลและคณะ, การใช้ภาษา, หน้า 240.1-240.2.

²ตรีภ พฤกษะศรี, "นิราศปิ่นง" นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจิตร,
หน้า 75.

³กาญจนา นาคสกุลและคณะ, การใช้ภาษา, หน้า 240.4.

⁴ฉันท ชำวีไล, นิราศขุนช้างขุนแผน, หน้า 60-61.

ผู้แต่งใช้เสียงคำที่เลียนเสียงธรรมชาติของนกร้อง เช่น นกค้อยตีวีกร้อง "ตีวีตตีตตีตตี" นกค้อนทองร้อง "ป๊กจ๊กจ๊ก" และนกเขาร้อง "จู้จู้จู้จู้" ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการไปตามเสียงนั้นเหมือนกับได้ยินเสียงนกเหล่านี้ร้องอยู่ในป่า

ผู้แต่งใช้คำเลียนเสียงเพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้สึกว่าได้ยินเสียงธรรมชาติเหล่านี้จริง เพราะผู้แต่งได้ใช้ศัพท์พจน์ที่คล้ายคลึงกับเสียงธรรมชาติที่สุด ดังเช่นเสียงนกร้อง เสียงน้ำตกไหลริน ซึ่งมีปรากฏอยู่ทั้งในนิราศแท้ที่มีเนื้อหาพรรณนาความในใจของผู้แต่งที่มีตอนาง และเนื้อหาที่บันทึกการเดินทาง นิราศสมมุติ นิราศรวม แต่ในนิราศล้อไม่มี เพราะเน้นที่การล้อสำนวนการใช้คำในการแต่งวรรณกรรมเรื่องอื่น จึงไม่ได้ใช้ศัพท์พจน์

3.2.3.4 การใช้บุคลาธิษฐาน บุคลาธิษฐานคือภาพพจน์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบโดยนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือมีชีวิต แต่ไม่ใช่คนมากล่าวถึงราวกับเป็นคน¹ นิราศค่ากลอนในช่วงสมัยที่วิเคราะห์มีการใช้บุคลาธิษฐานอยู่มากพอสมควร ดังตัวอย่างในนิราศพานทอง ของพระขรรค์ภาคพิบูล (แฉม บัญศิริ) ว่า

โอ้เขาเขียว ๆ ก็มีสีเขียว
ขลุ่ยบอกตนเองฉันขลุ่ยช่วยจำไว้
หลอนอยู่ดังขลุ่ยช่วยจำอีกขลุ่ย
ทั้งโรคาอย่ามีมาวิแว

ขลุ่ยช่วยบอกจำว่าใจ
ว่าฉันได้ถึงบ้านวันนี้แล้ว
ภูเขายช่วยปกป้องใจของแฉม
จงคลาดแคลวพญายให้ไกลกัน²

ผู้แต่งใช้บุคลาธิษฐานนำเอากริยาอาการของสิ่งมีชีวิตไปใส่ให้กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต ประหนึ่งว่าสิ่งนั้นทำอาการได้เหมือนคนโดยบอกกับภูเขายให้ช่วยไปส่งความถึงนางว่าผู้แต่งจะกลับถึงบ้านวันนี้แล้ว และขอให้ภูเขายช่วยปกป้องนางให้พ้นจากโรคร้ายด้วย

¹ กัญจนานาคสกุลและคณะ, การใช้ภาษา, หน้า 240.3.

² พระขรรค์ภาคพิบูล (แฉม บัญศิริ), นิราศพานทอง, หน้า 21.

การใช้ปุจฉาวิชชฐานนี้ นิยมใช้ในนิราศแท้ที่มีเนื้อหาพรรณนาความในใจ ถึงนางอันเป็นที่รัก รองลงมาคือนิราศรวม น้อยที่สุดคือแก่นิราศล้อ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะการใช้ปุจฉาวิชชฐานนี้เหมาะในการทำให้ผู้อ่านเกิดภาพและอารมณ์ขึ้นในใจ ในค่านการพรรณนารำพันความในใจมาก เพราะมักจะเอาตัวผู้แต่งไปผูกพันกับธรรมชาติ ที่เห็นและให้ธรรมชาตินั้นมีกิริยาอาการคั่งที่ผู้แต่งอยากแสดง

3.2.3.5 การใช้ข้อพิพจน์ ข้อพิพจน์คือภาพพจน์เปรียบเทียบเกินความจริง¹ คั่งตัวอย่างใน นิราศบางแสน ของ เทพ การะเกด ว่า

ขอหวายเทพารักษ์ทุกจักรวาล	เป็นพยานที่พิทักษ์แสนระทม
แสนแหวนมิไควายถวิลหา	แต่นำตาที่ตองกูดื่นซ้ำชื่นชม
จนรูปกายผู้ผายผอมเพราะตรอมตรม	อกระบบมมใหม่อาลัยลาน
ละเลงหล่าลงละลายสายสมุทร	จนสิ้นสีกแคณคินทุกถิ่นฐาน
เมรุมาศจุมลงผจงจาร	จวาริกุสาร์โสกรภักสัดักฟ้า
พันอัมพรมนี้ไม่พอกับข้อคำ	ที่คิดรำเรื่องรักเป็นเลขา
ขอนวลนุชสุสสาวาทิศลาคคลา	จงคืนมาเคียงหมอนเหมือนกอนเอย ²

ผู้แต่งใช้ข้อพิพจน์ กล่าวเปรียบเทียบเกินความจริงว่ามีความเศร้าโศกมาก เมื่อนางจากไป ถ้าเอาแผ่นดินละลายในมหาสมุทรให้เป็นหมึก แล้วเอาภูเขาจุมลงเขียนจารึกกับท้องฟ้า ยังไม่พอกับข้อความที่ผู้แต่งต้องการรำพันถึงนางเลย

ภาพพจน์เกินความจริงนี้ อาจเป็นจริงได้ในความรู้สึก เช่น จากนางไปวันเดียวมีความรู้สึกว่านานหลายปีเป็นต้น นิราศค่ากลอนในช่วงสมัยที่วีเคราะห์นี้ใช้ในนิราศแท้ ที่มีเนื้อหาพรรณนาความในใจที่ผู้แต่งมีต่อนางอันเป็นที่รักมาก รองลงมาคือนิราศรวม และน้อยที่สุดคือนิราศล้อ และนิราศแท้ ที่มีเนื้อหาบันทึกการเดินทาง

คุณค่าของศิลปะการแต่งนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน ปรากฏว่าผู้แต่งใช้โวหารและการใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสมพอสมควร คือสามารถใช้โวหารในการบรรยายและพรรณนาได้เหมาะสมกับเนื้อความที่ต้องการใช้

¹ กาญจนา นาคสกุลและคณะ, การใช้ภาษา, หน้า 240.3.

² เทพ การะเกด, นิราศบางแสน, หน้า 270.

การใช้ภาษามีความเด่นในค่านการ เล่นคำ แม้ความไพเราะจะไม่อาจเทียบเคียงได้กับ
นิราศในช่วงสมัยก่อน แต่ผู้แต่งก็ได้แสดงถึงความพยายามในการใช้คำที่ทำให้เกิด
ความไพเราะของเสียงและความหมาย การสรรคำและความหมายตลอดจนถึงการใช้
ภาพพจน์อย่างตั้งใจ แต่อาจเป็นเพราะนิราศในช่วงสมัยที่วิเคราะห์นี้เป็นสมัยใหม่กว่า
แต่ก่อนเนื้อหาจึงเปลี่ยนไป จากการพรรณนาถึงความรักค่อนข้างอันเป็นที่รักมาเน้นใน
การบันทึกการเดินทาง และการแสดงทัศนะของผู้แต่งประกอบ แต่ก็ยังมีศิลปะในการ
บรรยายโวหารและพรรณนาโวหาร ตลอดจนถึงการใช้ภาษาที่สื่อความรู้สึกนึกคิด และสร้าง
ภาพธรรมชาติที่งดงาม ดังตัวอย่างใน นิราศวังตะไคร้ ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล ว่า

พักอ้างว้างค้างคืนพอชื่นน้ำ
ฟังวิหคนกรรอกกึกก้องไพเราะ
เรไรหรือจิ้งหรีดกรีกกระสัน
ชะนีร้องโหยหวนครวญระงม
เสียงโกแกวชานชันกระชันก้อง
ฟังเสียงสัตว์น้อยใหญ่ในไพรพง

ฟังเสียงน้ำเซาะหินระรินไหล
ฟังแมกไม้ไกวกวัดสะบักลม
จุกจุกจำเรียงูเสียงประสม
น้ำค้างพรหมพรางพรางกลางป่าดง
เสียงยุงท่องรูกรังระบุงทอง
เกงกระจงรองกันสันวนา¹

ผู้แต่งให้ภาพธรรมชาติในป่าที่ปรากฏออกมาอย่างงดงามทำให้ผู้อ่านสื่ออารมณ์
จากคำกลอนได้อย่างประทับใจ และมีจินตนาการตามภาพพจน์ที่ผู้แต่งพรรณนาไว้
เหมือนกับได้ร่วมเดินทางไปอยู่ในป่าด้วย ได้ยินเสียงทั้งเสียงน้ำตก เสียงแมกไม้ที่ลม
พัดไกว เสียงหรือเรไรจิ้งหรีด ชะนี โกง นกยูง เก้ง กระจง ที่ส่งเสียงร้องอยู่ในป่า
ให้ทั้งความสุขและความรู้สึกอ้างว้างในขณะเดียวกัน เสียงร้องของชะนีที่โหยหวนทำให้
เกิดความรู้สึกวังเวงเย็นเยือกเข้าในใจ ประกอบกับน้ำค้างที่พรางพรหมลงมาทำให้เกิด
ความรู้สึกหนาวเย็นและอ้างว้างด้วย

ศิลปะการแต่งนิราศคำกลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาล
ปัจจุบัน ผู้แต่งยังใช้โวหารในการบรรยายโวหารและพรรณนาโวหารตามแบบนิราศเดิม
ค่านการใช้ภาษา ผู้แต่งพยายามสื่อภาษาให้ปรากฏภาพขึ้นในใจของผู้อ่านที่ให้ทั้งอารมณ์
และความรู้สึกนึกคิดด้วย

¹ พลเรือตรีจวบ หงสกุล, "นิราศวังตะไคร้", รวมนิราศ, หน้า 183.